

Tiggerskan vid Notre-Dame

Maria Vajta Klamer upptäcker en värld från en svunnen tid och möter nya kusiner i Paris judiska kvarter.

Det är söndag och ett lätt regn strilar över Paris. Jag promenerar längs floden Seine till Ile de la Cité och katedralen Notre-Dame. I mina tankar finns den unga polska judinnan, en avlägsen släkting som kom från Warszawa till Paris strax före kriget. Hon ville hitta kärleken, men ett nyckfullt öde ville annorlunda. Hon befann sig

i Paris när Frankrike ockuperades av nazisterna. Hon överlevde kriget genom att låtsas vara en fransk tiggerska på den öppna platsen framför kyrkan. Notre-Dame – den stora ståtliga damen – hade i alla fall fångat upp ekot som genljöd från hennes stumma böner om anonymitet. Hon upptäcktes aldrig. Kanske bodde hon här i det judiska kvarteret i Le Marais.

Jag går över bron Pont Neuf, vidare rue de Rivoli och upp mot Le Marais. När jag svänger in på rue des Rosiers – hjärtat i Le Marais – råder en nästan lyrisk stämning från en svunnen tid, trots att det vid en första anblick inte är så mycket som skiljer platsen från andra parisiska smågator. Jag stannar ett ögonblick för att låta känslan sjunka in i mig. Just då öppnas dörren till den butik där jag står och en äldre man nästan snubblar ut över tröskeln och rakt in i mina armar. När han återfår balansen vänder han sig om mot mig, lyfter artigt på hatten och framför ett vänligt "Merci, Madame", innan han går vidare.

Samtidigt sprider sig en doft av nybakat *challa*-bröd och andra *spécialités yiddish* ut längs den smala gränden. I skyltfönstret hänger en stor davidsstjärna och bland gyllenbruna *strudlar* och *croissanter* hittar jag inte bara *sernik* och *makowiec*, utan också *gechakte leber* och *gefillte fisch*.

Jag lindas in i den milda och trygga stämning som svävar omkring

mig och för en kort stund är nutidens jäkt borta. Konstigt nog tycker jag mig känna igen känslan, trots att jag inte borde göra det. Framför mig ser jag bilden av den gamle bagaren Finkelsztajn klädd i ett långt förkläde, som en gång troligen var vitt. Jag hör hans rasslande hosta – hans lungor är angripna av allt mjöl han under åren andats in – och frasandet från madame Finkelsztajns klänning när hon sätter sig i kassan för att räkna ihop vad varje kund är skyldig.

Här fanns också expediten med sitt nystärkta vita spetsförkläde över den svarta strama klänningen och den ivrige springpojken som mot en liten slant hjälpte kunderna att bära hem varorna. Längs gränden hörde han det dova klappret av hästhovar mot gatstenarna och det enträgna gnisslet från vagnar som drogs av gamla trofasta tjänare medan ägarna med hög röst manade folk att gå åt sidan.

Min tiggerska från krigstidens Paris hörde det möjligtvis också. Hon gick kanske just här i gränden på väg till eller från Notre-Dame ...

Den gamle judiske mannen, som nyss ramlade ut från butiken, halvsitter nu mot en stenpelare på gatan. Han lutar sig mot sin käpp som han håller stadigt mellan benen med båda händerna. Jag frågar honom var *Pletzl*, "det lilla torget", ligger.

"Pletzl? Det är här!" säger han och gör en svepande gest med armen innan han fortsätter: "Varifrån kommer du? Från Sverige? Min kusin bor i Stockholm."

Jag hinner tänka att det är som en klyscha: alla judar känner alla och alla är släkt med alla. Men så lystrar jag till när jag hör kusinens namn – Z.

"Honom känner jag!" utbrister jag. Mannen vänder sig om och ropar: "Paul! Hon känner Z.!"

En liten dam kommer springande runt hörnet: "Vem känner Z.? Är det sant? Var har du träffat honom?"

Olika röster blandas med varandra: "Hon känner Z.! Det är sant, hon känner Z.! Vem känner Z.? Det kan inte vara sant!"

Och så går budskapet som en löpeld tills jag står omringad av ett tiotal förväntansfulla människor som alla pratat i munnen på varandra,

den ena ivrigare än den andra.

"Vi är kusiner", förklarar en annan liten dam som drar mig enträget i ärmen för att påkalla min uppmärksamhet, innan hon fortsätter sin berättelse: "Han var en gång i Paris, för länge sedan, han var så stilig! Jag blev förälskad i honom och grät floder när han åkte. Jag ville gifta mig med honom, men i Frankrike får inte kusiner gifta sig med varandra. Jag gifte mig i stället med en katolik. Vår son gifte sig också med en katolik, så det blev inte mycket judiskt kvar till min sonson. Men för några år sedan började han leta efter sina rötter och nu är han ortodox jude. Han bor här i Paris, men han äter aldrig hos mig för jag håller inte kosher."

Inom några minuter får jag hela kvarterets och släktens historia berättad för mig. Syskonen föddes alla i en liten lägenhet intill bönehuset på rue des Ecouffles. De gick i kvarterets kommunala skola, precis som områdets alla andra judiska barn. Eftersom inga barn gick i skolan på lördagarna beslutade rektorn Joseph Migneret att den då skulle vara stängd. Det var ett mycket

omstritt beslut, men han stod på sig. Under kriget var han engagerad i motståndsrörelsen och lyckades rädda ett tiotal judiska barn genom att gömma dem hos sig. Men närmare trehundra barn deporterades från skolan. Just den dagen när jag var i Le Marais var åminnelse dagen för barnens deportation och blommor lades ner framför skolan.

"Min dotter gör minnestavlor som sätts upp vid de franska skolorna", förklarar en av mina nya vänner. När jag senare går förbi skolan är det de sista orden på tavlan som jag lägger märke till, en ständig uppmaning till alla som går förbi och stannar ett ögonblick: *N'oubliez jamais!* – Glöm aldrig!

Barnens öde känns tungt att tänka på. Jag vet inte hur mina nya vänner räddades från deportationen. De var födda före kriget och levde i kvarteret, deras föräldrar deporterades. Kanske var de bland de barn som rektorn räddade. Jag vet inte, jag måste fråga Z.

Under tiden vi står i gathörnet har jag blivit uppgraderad till deras kusin. Jag känner mig ärad. När vi skiljs åt önskar vi varandra ett lyckligt liv,

pussar varandra på kinderna som om vi alltid varit goda vänner och för länge sedan hade bestämt träff just precis den dagen på denna plats.

Jag äter min falafel på stående fot strax intill det lilla bönehuset. Jag tycker mig förnimma den entoniga bönesång som på shabbat letar sig ut på gatan och kallar på sina trogna. Vinden griper tag i en blekt tyllgardin i ett öppet fönster, virvlar runt med den en stund innan den faller ner alldeles utmattad mot den murkna träkarmen. Kanske bodde min tiggerska i just det rummet.

När jag senare på kvällen sitter på höghastighetståget från Paris tänker jag med ödmjukhet på hur liten människan är och hur tillfälligheter ibland styr våra öden. Den här dagen skulle jag egentligen inte alls gått till Le Marais. Jag hade planerat ett besök på Louvren. I stället fick jag nya "kusiner" och upptäckte en värld som jag trodde inte längre fanns. Men framför allt fann jag den platsen där min tiggerska från krigsåren troligen levde – och överlevde – ett stenkast från Notre-Dame.

Maria Vajta Klamer är frilansskribent och översättare i Göteborg.